

2. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії: підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній; за ред. В. Г. Буткевича. К.: Либідь, 2002. 608 с.
3. Буткевич О. В. Історія міжнародного права. – К.: Ліра-К, 2022. – 416 с.
4. Гавриленко О. А. Історія міжнародного права: хрестоматія-практикум / О. А. Гавриленко, Л. В. Новікова, Т. Л. Сироїд. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. – 676 с.
5. Історія міжнародних відносин: підруч. / І. В. Алексєєнко, А. Х. Маргулов, І. А. Єремєєва, М. В. Несправа.- Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020.- 228 с.

Моніч Богдан Сильвестрович

*аспірант кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ В МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

Стаття 55 Конституції України закріплює фундаментальний принцип судового захисту всіх порушених прав людини і громадянина, загальну норму, яка означає право кожного звернутися до суду, якщо його права чи свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод (п.2.1 Рішення Конституційного Суду № 9-зп від 25.12.97 року).

Надання громадянам права на судовий захист порушених конституційних прав є невід’ємним елементом забезпечення принципу верховенства права, законності в державі.

Особливе місце у механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина займає Конституційний Суд України, покликаний забезпечувати верховенство

та стабільність Конституції, гарантувати стабільність конституційного ладу і його засад, захист прав і свобод людини і громадянина

Вирішуючи питання щодо конституційності законів, інших правових актів або їх окремих положень, здійснюючи офіційне тлумачення Конституції та законів України, розглядаючи конституційні скарги, Конституційний Суд акцентує увагу на питаннях забезпечення верховенства права, правової визначеності, питаннях, які прямо чи опосередковано пов'язані із забезпеченням, обмеженням прав і свобод людини і громадянина.

Існування конституційного судочинства, реалізація його завдань і функцій через процесуальний порядок здійснення є гарантією конституційної законності у державі. Зважаючи на те, що принцип конституціоналізму потребує обмеження державної влади і забезпечення недоторканності прав і свобод людини і громадянина, конституційне судочинство належить визначати як «...превентивний засіб, тобто як засіб обмеження влади» [1, с.15-16].

Законом України № 1401-VIII від 02.06.2016 року статтю 55 Конституції України доповнено новою частиною, якою гарантовано право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених цією Конституцією, та у порядку, визначеному законом.

До Основного закону також було додано статтю 151-1, згідно якої Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України.

Слід зазначити, що запроваджений в Конституції України інститут конституційної скарги не обумовлює можливість звернення особи з конституційною скаргою обов'язковою наявністю факту порушення гарантованих Конституцією України прав людини внаслідок застосування закону. Вищевказаним законом передбачено як вимогу прийнятності конституційної скарги не лише «обґрунтування тверджень щодо

неконституційності закону України (його окремих положень)», але й обов'язкове зазначення того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону (пункт 6 частини другої статті 55, стаття 77 Закону України «Про Конституційний Суд України»), що звужує право на звернення з конституційною скаргою.

Конституційний Суд України як єдиний орган конституційної юстиції в Україні характеризується особливим характером формального закріплення положень в Основному Законі, водночас класифікація його актів в основному співвідноситься із зарубіжним досвідом, – має місце безпосередня перевірка конституційності нормативно-правових актів окремих органів влади, що викладено у рішеннях суду; процесуальна перевірка – в ухвалях; альтернативний зміст рішень – в окремих думках суддів. Особливе місце відведено правовій позиції Конституційного Суду України, що є формою інтерпретації Конституційного Суду України окремих норм права.

Щодо справ за конституційними скаргами, то відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою здійснюється шляхом постановлення ухвали Колегією (п. 1 ч. 3 статті 61 Закону України «Про Конституційний Суд України»). Якщо Колегія не одностайно постановила ухвалу про відмову у відкритті конституційного провадження, то питання щодо відкриття або відмови у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою розглядається на засіданні Сенату (ч. 1 статті 67 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Відповідно до ч. 1 статті 78 Закону України «Про Конституційний Суд України» виключно Велика палата з власної ініціативи може вжити заходів щодо забезпечення конституційної скарги шляхом встановлення тимчасової заборони вчиняти певну дію, видавши забезпечувальний наказ, який є виконавчим документом. Підставою для забезпечення конституційної скарги є необхідність запобігти незворотнім наслідкам, що можуть настати у зв'язку

з виконанням остаточного судового рішення. Забезпечувальний наказ втрачає чинність з дня ухвалення рішення або постановлення ухвали про закриття конституційного провадження у справі.

Аналіз законодавства європейських держав свідчить, що основним способом забезпечення конституційної скарги є призупинення виконання оспорюваного судового рішення [2, с. 38].

Наприклад, за Законом Республіки Польща «Про організацію Конституційного Трибуналу та форми проваджень у Конституційному Трибуналі» Трибунал може винести проміжне рішення про призупинення виконання рішення у справі, у зв'язку з яким до Трибуналу було подано конституційну скаргу, якщо виконання такого рішення може спричинити безповоротні наслідки, які полягають у заподіянні скаржнику значної шкоди, або якщо таке призупинення є виправданим через важливий суспільний інтерес чи інший важливий інтерес скаржника; якщо Трибунал вирішить, що оспорюваний нормативний акт чи його частина не відповідає Конституції, проміжне рішення втрачає свою силу після спливу трьох місяців з дати набрання сили остаточним рішенням за конституційною скаргою [3].

За Законом Республіки Сербія «Про Конституційний Суд», діючи за клопотанням скаржника, Конституційний Суд рішенням Великої палати у складі Голови та семи суддів Конституційного Суду (якщо це рішення буде ухвалене одностайно) або на засіданні Суду у повному складі може призупинити виконання індивідуального акта, якщо його виконання завдасть непоправної шкоди скаржнику за умов, що таке призупинення не суперечить суспільному інтересу та не заподіє істотної шкоди третій стороні [4]. Аналогічні положення містяться у Законі «Про Конституційний Суд Республіки Хорватія» [5].

Відповідно до Закону Чеської Республіки «Про Конституційний Суд» за клопотанням скаржника Суд також може призупинити виконання оспорюваного рішення, якщо це не суперечитиме важливим суспільним інтересам і настільки довго, наскільки скаржник страждатиме від виконання

рішення чи реалізації права третьою особою внаслідок цього рішення, допоки значно більша шкода не буде заподіяна іншим особам через призупинення виконання рішення [6].

За результатами розгляду індивідуальної конституційної скарги ухвалюється рішення Конституційного Суду України:

1) Великою палатою – за результатами розгляду справ за конституційними скаргами у разі відмови Сенату в розгляді справи за конституційною скаргою на розсуд Великої палати;

2) Сенатом – за результатами розгляду справ за конституційними скаргами (п. 2 статті 84 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Крім цього, частиною 3 статті 89 Закону України «Про Конституційний Суд України» передбачено, що якщо Конституційний Суд України, розглядаючи справу за конституційною скаргою, визнав закон України (його положення) таким, що відповідає Конституції України, але одночасно виявив, що Суд застосував закон України (його положення), витлумачивши його у спосіб, що не відповідає Конституції України, то останній вказує на це у резолютивній частині рішення.

Підсумовуючи, хотілось би підтримати пропозицію, висловлену В. Крижановським ще у 2013 році [7, с.5], щодо необхідності підкреслення ролі Конституційного Суду України в процесі захисту прав людини і доповнення частини 2 статті 147 Конституції України положенням, що він «є складовою загальнодержавного механізму захисту прав і свобод людини і громадянина».

Джерела:

1. Портнов А. Сутність правових позицій Конституційного Суду України. *Юридична Україна*. 2009. № 3. С. 15-20.

2. Литвинов О. М., Богуш В. В. Інституційний механізм забезпечення конституційної скарги в Україні: концептуальні проблеми. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 141. С.34-42.

3. The Act of the Republic of Poland on the Organisation of the Constitutional Tribunal and the Mode of Proceedings Before the Constitutional Tribunal, articles 37, 61, 77, 79. URL: http://trybunal.gov.pl/fileadmin/content/dokumenty/Akty_normatywne/The_Act_on_the_Organisation_of_the_Constitutional_Tribunal_and_the_Mode_of_Proceedings_Before_the_Constitutional_Tribunal_en.pdf.

4. Law on the Constitutional Court of the Republic of Serbia, articles 42b, 46, 86. URL: <http://www.ustavni.sud.rs/page/view/en-GB/237-100030/law-on-the-constitutional-court/>.

5. The Constitutional Act on the Constitutional Court of the Republic of Croatia, articles 67, 68. URL: https://www.usud.hr/sites/default/files/dokumenti/The_Constitutional_Act_on_the_Constitutional_Court_of_the_Republic_of_Croatia_consolidated_text_Official_Gazette_No_49-02.pdf.

6. Constitutional Court Act of the Czech Republic, paragraphs 11, 15, 8, 79. URL: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/Pravni_uprava/AJ/Constitutional_court_act_182_1993.pdf.

7. Крижановський В.Я. Конституційно-правові засади судового захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. Автореферат канд. юрид. наук / Спеціальність: 12.00.02 - конституційне право; муніципальне право. Одеса: НУ «Одеська юридична академія», 2013. 22с.

Науковий керівник: Турченко Ольга Григорівна к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права Донецького національного університету імені Василя Стуса.